

**MIGRATSIYA TA'SIRIGA TUSHIB QOLGAN BOLALAR
BILAN IJTMOIY ISH**

*Farg'ona davlat universiteti talabasi
Suyumova Marxabo*

Annotatsiya: Mazkur maqolada, migratsiya so'zi haqida ma'lumot va migratsiya ta'siriga tushib qolgan bolalar bilan olib boriladigan ijtmoy ishlar va xatti-harakatlar yig'indisi haqida keng asosda ma'lumotlar olib borildi. Shuningdek, bunday bolalar bilan ishlash zaruriyati haqida keng mulohazalar tatbiq qilindi.

Abstract: In this article, information about the word migration and the set of social work and behavior with children affected by migration have been conducted on a broad basis. Also, extensive considerations were made about the need to work with such children.

Аннотация: В данной статье на широкой основе проведена информация о слове «миграция» и комплексе социальной работы и поведения с детьми, затронутыми миграцией. Также подробно обсуждалась необходимость работы с такими детьми.

Kalit so'zlar: migratsiya, ijtmoy ish, iqtisodiyot, huquq, kafolat, ehtiyoj, mexanizm, ijtmoy

Key words: migration, social work, economy, law, guarantee, need, mechanism, social

Ключевые слова: миграция, социальная работа, экономика, право, гарантия, необходимость, механизм, социальная помощь.

O'zbekistonda bozor munosabatlarini shakllanishi, iqtisodiyotni barqaror sur'atlarda rivojlanishi, iqtisodiyotni ijtmoy yo'naltirilganligi, aholini yoppasiga ijtmoy huquqlarini kafolatlashdan uning manzilliligini kuchaytirish mexanizmini joriy etishni taqozo etmoqda. Milliy iqtisodiyotni aholini o'sib va o'zgarib borayotgan ehtiyojlarini qondirish uchun yo'naltirilishi ijtmoy xizmatchilarni tayyorlashni taqozo etmoqda.

2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning Harakatlar Strategiyasini 4.1. bandi aholini ijtmoy himoya qilishni yanada kuchaytirish deb nomlanadi. Aholini ijtmoy himoyaga muhtoj qatlamlari himoyasini kafolatlash mamlakatimiz oldida o'rta istiqbolda ustuvor vazifalardan bin hisoblanadi. Jahonning rivojlangan mamlakatlarida aholini ijtmoy himoya qilish tizimini shakllanishi, rivojlanish bosqichlari, tamoyillari, nazariy va amaliy jihatlari, amal qilish mexanizmi borasida to'plangan boy va ilg'or tajribalari asosida yozilgan darslik, o'quv qo'llanmalarni ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilish va o'zbekiston materiallari

bilan uyg'unlashtirish asosida darsliklar yozish, nashr etish ijtimoiy soha uchun kadrlar tayyorlashda muhim ilmiy-amaliy, uslubiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega.

O'zbekistonda Milliy universiteti Iqtisodiyot fakulteti "Makroiqtisodiyot" kafedrasida yetakchi professor-o'qituvchilari tomonidan AQShda olti marta qayta nashr etilgan Texas universiteti iqtisodchi olimlari tomonidan yozilgan "Social Work and Social Welfare: An Introduction" darsligi ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilindi va o'zbekistonda aholini ijtimoiy himoya qilish tizimiga oid materiallar bilan to'ldirildi. Darslik maqsadi talabalarni jahon amaliyotida ijtimoiy ta'minot tizimini shakllanishining nazariy asoslari, rivojlanish bosqichlari, holati va rivojlanish tendensiyalari, muammolari va ularni hal etish yo'llari to'g'risida yaxlit bilim berishdan iborat.

Ushbu darslik mantiqiy jihatdan o'zaro bog'langan. Kirish, to'qqiz bob va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat. Darslikning har bir 5 bobida mavzu matni bilan birgalikda, tayanch atamalar, nazorat uchun savollar va olingan bilimlarni o'zlashtirish darajasini aniqlash uchun test savollari berilgan. Darslikni kirish qismida darslik mavzusini dolzarbligini, ilmiy-amaliy ahamiyati, tarkibi, maqsadi va vazifalari bayon etilgan. "Ijtimoiy ta'minot. shakllanishi va hozirgi holati" deb nomlangan birinchi bobda ijtimoiy ta'minot bilan bog'liq iqtisodiy tushuncha, kategoriyalarni mohiyati ochib berilgan, ijtimoiy ta'minotni tarkibi, AQSh, Buyuk Britaniyada ijtimoiy ta'minotni rivojlanishining huquqiy-institutsional asoslarini takomillashuvi va isloh etish bosqichlari tahlil qilingan. Darslikning "Ijtimoiy ish kasbining vazifalari va uslublari" deb nomlangan ikkinchi bobda ijtimoiy ish kasbining vujudga kelish sabablari, omillari, vazifalari, tamoyillari, maqsadi va uslublari bayon etilgan.

Aholining turli guruh va qatlamlari bilan ijtimoiy ish olib borish xususiyadari, ijtimoiy ish uchun kadrlar tayyorlash holati baholangan. "Ijtimoiy ta'minot tizimi nazariyasi va amaliyoti" deb nomlangan uchinchi bobda ijtimoiy ta'minot tizimi rivojlanishining ilmiy konsepsiyalari mohiyati ochib berilgan, omillari, tarkibi, ijtimoiy ta'minot tizimi darajalari, vazifalari va tamoyillari o'rganilgan. Darslikning "Ayrim shaxslar, oilalar, guruhlar bilan ijtimoiy ish olib borish amaliyoti" deb atalgan to'rtinchi bobda aholini ijtimoiy yordamga muhtoj qatlamlari hisoblangan ayrim shaxslar, oilalar, guruhlar va tashkilotlar bilan ishlash xususiyatlari, uslublari, tamoyillari bayon etilgan. "Kambag'allik va uni kamaytirish" deb nomlangan beshinchi bobda jamiyatning muhim, global muammolaridan biri hisoblangan kambag'allikni kelib chiqish sabablari, omillari, ilmiy qarashlar tahlil qilingan, guruhlangan, kambag'allikni aniqlashning yondashuvlari va usullari, ijtimoiy ishlovchilarni davlatning ijtimoiy dasturlarini amalga oshirishdagi o'zini qiyosiy tahlil qilingan. Darslikning "Sog'iqlikni saqlash"ga bag'ishlangan oltinchi bobi sog'iqlikni saqlash tizimini vazifalari, rivojlanish indikatorlari, tibbiy xizmatlar bozorini amal qilish mexanizmi, ijtimoiy ishlovchilarni tibbiy xizmatlar ko'rsatishdagi o'zini va vazifalarini

o‘rganish, sog‘liqni saqlash tizimini moliyalashtirishning nazariy - amaliy jihatlari, mamlakatimizda sog‘liqni saqlash tizimini isloh etishning dasturini amalga oshirishning bosqichlari va ustuvor yo‘nalishlari bayon qilingan.

Darslikning “Qariya yoshdagi kishilar: ehtiyojlari va ijtimoiy xizmatlar” deb nomlangan yettinchi bobida aholini qarishi deb nomlangan global muammoni kelib chiqish sabablari, omillari, aniqlash uslubiyotlari tahlil qilingan, ushbu mavzuga bag‘ishlangan ilmiy nazariyalar evolyutsiyasi, “aholi qarishi” global muammosini hal etish borasida amalga oshirilayotgan xalqaro va milliy maqsadli ijtimoiy dasturlarni amalga oshirish holati baholangan, qariyalarga ijtimoiy xizmatlar ko‘rsatish tartibi, amaliyoti va xususiyatlari bayon etilgan. “Ijtimoiy ishning globailashuvi” deb atalgan sakkizinchi bobda jahonda iqtisodiy tashkilotlar tomonidan aholini ijtimoiy himoya qilishni XXI asr boshlaridagi amalga oshirilayotgan xalqaro dasturlari holati baholangan, ustuvor yo‘nalishlari yoritilgan. Global ijtimoiy muammolarni vujudga kelish sabablari, turlari aniqlangan va guruhlangan. Global ijtimoiy muammolarni hal etishda xalqaro ijtimoiy ishlovchilar federatsiyasi, ijtimoiy ishlovchilarning o‘rni baholangan va ushbu sohada uzoq istiqbolda amalga oshirilishi lozim bo‘lgan ustuvor vazifalar mohiyati ochib berilgan. Ijtimoiy ish - bu muhim kasb bo‘lib, ijtimoiy ta‘minot doirasida faoliyat yuritadi va ushbu tizim ijtimoiy xizmatlar ko‘rsatadi. Ijtimoiy ishning qonuniyatlarini ochib berishda ikki yondashuvga asoslanganlik amaliyoti mavjud. Qonun (ijtimoiy qonuniyat) ijtimoiy hodisa, jarayon va tizimlarning tashkil etuvchilari va barcha taraflarining muhim, barqaror, takrorlanuvchi aloqalarini, insonlarning hayotiy faoliyati namoyon bo‘lishining barcha shakllaridagi yaxlitligini namoyon etadi.

Iqtisodiy adabiyotda ijtimoiy ishning quyidagi qonuniyatlari sanab o‘tiladi: - jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlar, ijtimoiy siyosat va ijtimoiy ish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik; - ijtimoiy ishning mazmuni, shakl va usullari turli guruh, birliklar, individlar hayotiy faoliyatining aniq shart-sharoitlari bilan belgilandi; - ijtimoiy muammolarni mijozlarning shaxsiy ehtiyoj va manfaatlari orqali hal etish; - ijtimoiy ishning samaradorligi va natijaviyligi mutaxassisning malakasi, ma‘naviy xususiyatlari, jamiyat va davlatning ijtimoiy tizimi imkoniyatlariga bog‘liqligi. Bu yerda ijtimoiy ishning subyekt va obyektlari o‘rtasidagi o‘zaro harakat, aloqalari tufayli vujudga keluvchi barqaror, takrorlanuvchi aniq ijtimoiy hodisa, jarayon va munosabatlarning rivojlanishiga ta‘sirining xarakteri va yo‘nalishini belgilaydigan qonuniyatlarga umurniy ta‘rif berildi. Ijtimoiy faoliyat ijtimoiy borliqning mavjudligi va rivojlanishi omili, tashqi olamning maqsadga yo‘naltirilgan o‘zgarishini aks etishidir. Uning belgilari: ongillik, samaralilik, ijtimoiylik.

Ijtimoiy ish faoliyatning quyidagi uch shakllarda: ilmiy, ta‘limiy va amaliy ko‘rishlarda namoyon bo‘ladi UNICEFning O‘zbekistondagi vakolatxonasi mehnat migratsiyasi ta‘siriga tushgan bolalar va oilalarning ahvolini o‘rganish bo‘yicha ilk bor

o‘tkazilgan tadqiqotning dastlabki natijalarini e‘lon qildi. Mamlakatning to‘rtta hududida olib borilgan mazkur tadqiqot muhojir ota-onalar tomonidan uyda qoldirilgan bolalarning farovonligiga migratsiyaning qanday ta‘sir qilishini o‘rganishga bag‘ishlandi. Natijalar tahlili va xulosalardan migratsiyaning salbiy oqibatlarini kamaytirish bo‘yicha dasturlarni ishlab chiqishga foydalanish rejalashtirilmoqqa.

“Migratsiya – murakkab ijtimoiy-iqtisodiy jarayon. O‘zbekistonda mehnat migratsiyasining oilalar va bolalarga ta‘sirini tushunish uchun ko‘proq ma‘lumot zarur,” - dedi UNICEFning O‘zbekistondagi vakolatxonasi rahbari Sasha Graumann. “Xalqaro tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, migratsiya oilaga va undagi bolalarga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Mehnat migratsiyasi natijasida bolalar aziyat chekishi va etarlicha g‘amxo‘rlik ko‘rmasligi mumkin. Shuningdek, ularning maxsus muassalalarga joylashtirilishi ehtimoldan holi emas. Tadqiqot natijalarining tahlili siyosat borasida qaror qabul qiluvchilarga mavjud vaziyatning ta‘sirini yaxshiroq tushunishga va migratsiya ta‘siriga tushgan bolalarning farovonligini ta‘minlashga qaratilgan masalalarni ustuvor vazifalar qatorida ko‘rib chiqishga imkon beradi.

Dastlabki xulosalarga ko‘ra, oila a‘zolarining uzoqdaligi bola tarbiyasi bilan shug‘ullanuvchilar uchun qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi, bolalarda esa tashlab ketilganlik hissini uyg‘otadi. Bularning hammasi oilada hissiy va xulqiy muammolar yuzaga kelishiga sabab bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Human Development Report 2016. Human Development for Everyone. UNDP. Canada, 2016. 286 p.
2. Ehrenberg, Ronald G. Modern labor economics : theory and public policy / Ronald G. Ehrenberg, Robert S. Smith. Eleventh ed. USA, 2012. 682 p.
3. World Social Protection Report 2014/15: Building economic recovery, inclusive development and social justice International Labour Office - Geneva: ILO, 2014. 364 p.
4. Social Policy an Introduction-Forth edition/ Ken Blakemore, Louis WarwickBooth/Open University Press/UK, 2013. 376 p.
5. Tojimamatov, J., & Egamberdiyev, O. (2022). THE IMPORTANCE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE FORMATION OF PSYCHOLOGICAL HEALTH OF A PERSON.
6. Egamberdiyev, O., Kholdarova, Z., & Khusanova, M. (2022). THE ORDER OF THE APPEARANCE OF THE PEOPLE'S DIPLOMACY OF THE GREAT SILK ROAD COUNTRIES.
7. ugli Egamberdiyev, O. A., ugli Maxamadjonov, J. Z., & kizi Sobirova, A. M. (2022). NEED TO FORM CREATIVE COMPETENCE IN EDUCATORS. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(3), 162-165.

8. ugli Egamberdiyev, O. A., ugli Maxamadjonov, J. Z., & kizi Sobirova, A. M. (2022). USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL ACTIVITY OF EDUCATIONAL ORGANIZATIONS. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(3), 166-169.
9. ugli Egamberdiyev, O. A., ugli Maxamadjonov, J. Z., & kizi Sobirova, A. M. (2022). DIFFERENT APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S SPEECH. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(3), 158-161.
10. Oyatillokh Alishero'g'li, E. (2022). Ways and Methods of Formation of Communicative Competence in Future Teachers. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 2(4), 63-65.
11. Oyatillokh Alishero'g'li, E. (2022). Ways and Methods of Formation of Communicative Competence in Future Teachers. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 2(4), 63-65.
12. Iqboljon O'g'li, T. J., & Alisher o'g'li, E. O. (2022). THE IMPORTANCE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE FORMATION OF PSYCHOLOGICAL HEALTH OF A PERSON. *PEDAGOGS jurnali*, 9(3), 4-7.
13. Alisher o'g'li, E. O. (2022). Issues of Retraining and Professional Development of Pedagogical Personnel. *The Peerian Journal*, 5, 192-194.
14. Yusufovich, A. A., & Alisher o'g'li, E. O. (2022). PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES FOR THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(6), 1157-1161.
15. Alisher o'g'li, E. O., & Zokirjon o'g'li, M. J. (2022). The Role of Psychology in the Treatment of Heart Failure in Humans. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*, 5, 500-502.
16. Ахмедов, А., Эгамбердиев, А., & Сотволдиева, О. (2022). The role of pedagogical technologies in improving the quality of education. *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari*, 1(1), 59-60.